

Technologie en de grens van de mens: de ethiek en antropologie van het posthumanisme

lekensamenvatting VIDI voorstel ronde 2007, Peter-Paul Verbeek, Universiteit Twente, 25 jan. 2007

De technologische ontwikkeling heeft een stadium bereikt waarin technologie expliciet gaat interfereren met de menselijke natuur. Biotechnologie, neuro-implantaten en nanotechnologie maken het mogelijk om de mens te veranderen – zelfs zo drastisch, dat ze ons *voorbij* de mens zouden kunnen voeren, in de richting van een ‘posthumaan’ wezen. Deze technologische ontwikkelingen zijn omstreden. De huidige discussie wordt gedomineerd door twee posities. Het ‘transhumanisme’ verwelkomt op utopische wijze de verbetering van de *homo sapiens* als een onvermijdelijke stap in de menselijke evolutie, terwijl dystopische verdedigers van de ‘menselijke waardigheid’ fel gekant zijn tegen al te veel gerommel met de menselijke natuur.

De discussie tussen deze posities bevindt zich in een patstelling, die adequate reflectie in de weg staat. Illustratief hiervoor is de reactie op het voorstel van Peter Sloterdijk – in zijn lezing ‘Regels voor het mensenpark’ – om richtlijnen te ontwikkelen voor een goed gebruik van de nieuwe ‘anthropotechnieken’: hij werd direct beschuldigd van een fascistische poging om het eugenetische programma van de Nazi’s te reactiveren. Met het humanisme lijkt zo iets soortgelijks aan de hand als wat er volgens Foucault mankeert aan de Verlichting: er gaat een vorm van chantage van uit. Als je er niet voor bent, dan ben je ertegen.

De tijd is rijp om een uitweg uit deze patstelling te vinden. De hedendaagse technologische ontwikkelingen maken het nodig ons de vraag te stellen hoe er op een verantwoorde manier mee om te gaan, in plaats van ons heroïsch maar machteloos te beroepen op de menselijke natuur of te verzanden in *science fiction*-fantasieën over een transhumane opvolger van de *homo sapiens*. Daarvoor is enerzijds een beter begrip nodig van de aard van het posthumane wezen dat wij zouden kunnen worden, en anderzijds een geschikt moreel kader om de ontwikkelingen te begeleiden. Om deze reden zal het project *Technology and the Limits of Humanity* een antropologie en een ethiek van het posthumanisme ontwikkelen.

Voor de antropologische lijn zal het project verbanden tot stand brengen tussen het posthumanistische gedachtegoed en de techniekfilosofie. In de techniekfilosofie is de afgelopen decennia de benadering van *technologische mediatie* ontwikkeld, die onderzoekt hoe technologie mede vorm geeft aan de relaties tussen mens en werkelijkheid. Deze benadering maakt zichtbaar dat technologie de mensheid niet alleen verandert door ingrepen in haar biologische constitutie, maar ook door minder radicale mens-techniekverbanden, waarin technologie de ervaringen en praktijken bemiddelt die mede bepalen wat het betekent om mens te zijn. Het modernistisch-humanistische beeld van de mens als *autonom* subject moet hierdoor plaats maken voor een technologisch *bemiddeld* subject. Om dat bemiddelde subject en diens geradicaliseerde transhumane variant nader te analyseren, zal het project een antropologie van het posthumanisme ontwikkelen, aansluitend bij de wijsgerig-antropologische traditie en bij eerdere vormen van humanismekritiek, zoals die van Foucault en Deleuze. Klassieke antropologische noties als vrijheid, sterfelijkheid, geboortelijkheid en zelfverhouding zullen opnieuw worden doordacht in relatie tot technologie, evenals het steeds meer door technologie bemiddelde – en dus niet meer exclusief menselijke – karakter van kenmerkende menselijke eigenschappen als ons kenvermogen en moreel oordeelsvermogen.

Deze verbreding van het posthumanisme – dat op deze manier niet alleen het terrein ‘voorbij de mens’ bestrijkt maar ook dat ‘voorbij het humanisme’ – maakt het tevens mogelijk een ‘posthumanistische ethiek’ te ontwikkelen. Aansluitend bij het werk van Lotman en Sloterdijk, en voortbouwend op mijn huidige veni-project over de morele lading van technologie en de implicaties daarvan voor de ethiek, zal een nieuwe ethische benadering worden ontwikkeld, die zich niet *buiten* de technologische ontwikkelingen plaatst maar deze *begeleidt*. Daarbij zal de ‘levensethische’ benadering van Michel Foucault als uitgangspunt dienen. Foucault benaderde ethiek in termen van subjectconstitutie: ethiek draait om de vraag wat voor subject wij willen zijn, temidden van alle krachten die pogen vorm te geven aan onze subjectiviteit. In verbinding met bovengenoemde techniekfilosofische, antropologische en posthumanistische inzichten wordt het mogelijk dit levensethische kader te betrekken op zowel het ‘transhumanistische’ ingrijpen in het biologische leven als op de ‘posthumanistische’ bemiddeling van het existentiële leven. Daarmee kan worden ontsnapt aan de patstelling tussen humanistische verdedigers van de menselijke waardigheid en transhumanistische verkondigers van de nieuwe mens, en ontstaat de hoognodige ruimte om de vraag aan de orde te stellen waar technologie ons voor geplaatst heeft: wat willen we van de mensheid maken?